

Sygn. akt I PK 32/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z powództwa D. B.

przeciwko L. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

o ryczałt za noclegi w związku z podróżą służbową,

w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania zakończonego

prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 28 maja 2015 r.

sygn. akt VIII Pa (...),

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Spółecznych w dniu 9 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Spółecznych w G.

z dnia 3 sierpnia 2017 r., sygn. akt VIII Pa (...),

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 1.350
(jeden tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w G. , wyrokiem z 3 listopada 2014 r., zasądził od pozwanej L. Spółki z o.o. w W. na rzecz powoda D. B. o tytule ryczałtu za noclegi w związku z podróżą służbową następujące kwoty: 5.750,54 zł z ustawowymi odsetkami od 14 listopada 2013 r.; 2.643 zł z ustawowymi odsetkami od 11 kwietnia 2011 r.; 2.190 zł z ustawowymi odsetkami od 11 maja 2011 r.; 2.174,50 zł z ustawowymi odsetkami od 11 czerwca 2011 r.; 1.941,42 zł z ustawowymi odsetkami od 11 lipca 2011 r.; 2.515,92 zł z ustawowymi odsetkami od 11 sierpnia 2011 r.; 2.352 zł z ustawowymi odsetkami od 11 września 2011 r.; 1.177,05 zł z ustawowymi odsetkami od 11 października 2011 r.; 1.677,90 zł z ustawowymi odsetkami od 11 listopada 2011 r.; 885,50 zł z ustawowymi odsetkami od 11 grudnia 2011 r.; 1.176,00 zł z ustawowymi odsetkami od 11 stycznia 2012 r.; 1.189,65 zł z ustawowymi odsetkami od 11 lutego 2012 r.; 2.488,61 zł z ustawowymi odsetkami od 11 marca 2012 r.; 1.395,91 zł z ustawowymi odsetkami od 11 kwietnia 2012 r.; 714,00 zł z ustawowymi odsetkami od 11 maja 2012 r. (pkt 1); ponadto oddalił powództwo w pozostałej części (pkt 2); zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1.076,60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3); nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w G. kwotę 1.514,00 zł tytułem opłaty od pozwu, od obowiązku uiszczenia której powód był zwolniony z mocy ustawy (pkt 4); wyrokowi w punkcie 1. nadał rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 2.200 zł (pkt 5).

Sąd Okręgowy w G. , wyrokiem z 28 maja 2015 r., VIII Pa (...), na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego zmienił zaskarżony wyrok częściowo w punkcie 1. i) w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1.530,90 zł (zamiast kwoty 1.677,90 zł) z ustawowymi odsetkami od 11 listopada 2011 r. oraz w punkcie 4. w ten sposób, że nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w G. kwotę 1.507 zł tytułem opłaty sądowej, a w pozostałej części oddalił apelację.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony skargą kasacyjną strony pozwanej. Postanowieniem z 14 listopada 2016 r., I PK 3/16, Sąd Najwyższy

odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej strony pozwanej i orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.

Pozwana L. Spółka z o.o. w W. wniosła 20 lutego 2017 r. skargę o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z 28 maja 2015 r., VIII Pa (...).

Skargę o wznowienie postępowania pozwana Spółka uzasadniła tym, że na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A 2016, poz. 93), przepisy prawa materialnego stanowiące podstawę wyroku Sądu drugiej instancji (a także wyroku Sądu pierwszej instancji) zostały uznane za niezgodne z art. 2 Konstytucji RP. Pozwana Spółka domagała się uwzględnienia jej skargi i zmiany zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w G. z 28 maja 2015 r. przez zmianę wyroku Sądu Rejonowego w G. z 3 listopada 2014 r. (jako Sądu pierwszej instancji) i oddalenie powództwa w całości.

Sąd Okręgowy w G., wyrokiem z 3 sierpnia 2017 r., oddalił skargę o wznowienie postępowania w sprawie VIII Pa (...). W ocenie Sądu Okręgowego skarga o wznowienie postępowania była dopuszczalna, jako wniesiona w ustawowym terminie i oparta na ustawowej podstawie wznowienia, nie zasługiwała jednak na uwzględnienie.

W wyroku zaskarżonym skargą o wznowienie postępowania Sąd Okręgowy w G. ostatecznie orzekł o przysługujących powodowi świadczeniach – ryczałcie za noclegi w związku z podróżą służbową za okres od września 2010 r. do czerwca 2011 r. Podstawą prawną zasądzenia dochodzonych przez powoda roszczeń były przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), w szczególności art. 2 pkt 7, art. 4 i art. 21a, a ponadto art. 77⁵ § 2-5 k.p. oraz przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.). Trybunał Konstytucyjny, wyrokiem z 24 listopada 2016 r., K 11/15, stwierdził, że art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia

19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju – w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym – jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP.

Oceniając, czy powołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego wywiera wpływ na ostateczne zakończenie sporu w obecnej sprawie, Sąd Okręgowy przywołał pogląd Sądu Najwyższego wyrażony m.in. w wyroku z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (OSP 2017 nr 11, poz. 116), że skutkiem wyroku trybunalskiego nie jest luka w przepisach, gdyż z mocy art. 4 i art. 2 ustawy o czasie pracy kierowców należy stosować art. 77⁵ § 1 k.p., zgodnie z którym pracownikowi wykonującemu na polecenie pracodawcy zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy, lub poza stałym miejscem pracy przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową. W przypadku pracodawców nienależących do sfery budżetowej świadczenia te i warunki ich wypłacania powinny zostać unormowane w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę.

W obowiązującym u strony pozwanej Regulaminie wynagradzania wyraźnie zostało przewidziane, że kierowcy w transporcie międzynarodowym nie przysługuje ryczałt za nocleg w podróży służbowej (art. 38). Z Regulaminu nie wynika również, aby przysługująca pracownikom dieta (załącznik nr 1 do Regulaminu wynagradzania) obejmowała łącznie świadczenia z tytułu diety i z tytułu ryczałtu za nocleg. Z postanowień Regulaminu wywieść zaś można, że dieta jest uzależniona wyłącznie od czasu pobytu za granicą, a nie od odbycia tam noclegu.

Sąd rozpoznający skargę o wznowienie postępowania podkreślił, że podstawą rozstrzygnięcia w sprawie VIII Pa (...) było ustalenie, że pozwana nie wypłacała powodowi żadnych świadczeń o charakterze ryczałtów za noclegi z tytułu podróży służbowych ani innych świadczeń spełniających funkcję tych ryczałtów. Przepis art. 77⁵ § 5 k.p. przewiduje, że gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3, pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2. W okresie objętym sporem

w sprawie VIII Pa (...) były to przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Sąd Okręgowy ostatecznie doszedł do wniosku, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego, K 11/15, nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, stosuje się natomiast art. 77⁵ § 5 k.p. w związku z art. 2 pkt 7 i art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub w umowie o pracę. Zatem wyeliminowanie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z porządku prawnego nie mogło wpłynąć na zasadność skargi o wznowienie postępowania. Nieuregulowanie w aktach wewnętrznych pozwanego pracodawcy kwestii wysokości ryczałtu za noclegi w podróżach służbowych kierowców w transporcie międzynarodowym pozwala na zastosowanie przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Z tych przyczyn Sąd Okręgowy oddalił, na podstawie art. 412 § 2 k.p.c., wniesioną przez stronę pozwaną skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu w sprawie VIII Pa (...).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 3 sierpnia 2017 r. wniosła strona pozwana, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawach:

1) naruszenia prawa materialnego: (-) art. 77⁵ § 1, 3 i 5 k.p. oraz art. 2 ust. 7 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców przez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że kierowca w transporcie międzynarodowym znajduje się w typowej podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p., a w konsekwencji uznanie, że należności z tytułu odbywanych przez niego wyjazdów służbowych powinny być wypłacane na zasadach przewidzianych w art. 77⁵ § 1 k.p., podczas gdy sformułowanie art. 77⁵ § 1 k.p. wskazuje jedynie na incydentalny, tymczasowy i krótkotrwały charakter podróży służbowej, a zatem wykonywanie pracy kierowcy w

transporcie międzynarodowym, wynikającej z charakteru zatrudnienia, nie jest równoznaczne z wykonywaniem zadania służbowego w rozumieniu tego przepisu, a w konsekwencji nie znajdują do niego bezpośredniego zastosowania art. 77⁵ § 1, 3 i 5 k.p.; (-) art. 77⁵ § 1, 3 i 5 k.p. w związku z art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przez ich niewłaściwe zastosowanie w obecnej sprawie i uznanie, że do kierowcy w transporcie międzynarodowym, w przypadku nieustalenia w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę warunków wypłacania należności z tytułu podróży służbowej, stosuje się bezpośrednio przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (dalej: rozporządzenie z 2002 r.), podczas gdy na podstawie art. 77⁵ § 5 k.p. mogą być one stosowane wyłącznie do podróży służbowej o charakterze incydentalnym, tymczasowym i krótkotrwałym, a ich zastosowanie do podróży odbywanych przez kierowców w transporcie międzynarodowym jest nieadekwatne do charakteru i trybu odbywania tych podróży, co nie pozwala na ich stosowanie w sposób bezpośredni; (-) § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. w związku z art. 77⁵ § 5 k.p. przez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na błędnym przyjęciu, że powodowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej na zasadach określonych w przepisach rozporządzenia z 2002 r., podczas gdy w okresie zatrudnienia powoda obowiązywały wewnętrzne akty prawa pracy (Regulamin wynagradzania) regulujące warunki wypłacania tych należności na rzecz pracowników pozwanej w sposób odmienny aniżeli w rozporządzeniu z 2002 r., przy czym owe wewnętrzne akty prawa pracy były zgodne z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. w związku z art. 77⁵ § 5 k.p.; (-) § 9 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 2002 r. przez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że pracownikowi przysługuje roszczenie o zwrot kosztów noclegu poniesionych podczas zagranicznej podróży służbowej, w sytuacji, w której okolicznością bezsporną w sprawie jest fakt nieponoszenia przez tego pracownika jakichkolwiek kosztów zapewnienia sobie noclegu wobec odbywania przez tego pracownika wszystkich noclegów w kabinie pojazdu ciężarowego wyposażonej w miejsce do spania i inne udogodnienia; (-) § 9 ust. 4

rozporządzenia z 2002 r. przez jego błędną wykładnię, polegającą na nieuzasadnionym przyjęciu, że zapewnienie pracownikowi zatrudnionemu na stanowisku kierowcy noclegu w kabinie pojazdu ciężarowego wyposażonej w miejsce do spania i inne udogodnienia w żadnym wypadku nie stanowi zapewnienia temu pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r., a w konsekwencji, że zapewnienie takiego noclegu nie zwalnia pracodawcy od obowiązku zwrotu pracownikowi kosztów noclegu w zagranicznej podróży służbowej, podczas gdy przepisy rozporządzenia z 2002 r. nie precyzują minimalnych warunków pozwalających na uznanie zapewnionego nocnego odpoczynku za „bezpłatny nocleg”, a z aktualnego orzecznictwa wynika, że przy dokonywaniu wykładni tego terminu oraz analizy tego, czy nocleg w rzeczywistości został przez pracodawcę zapewniony, należy wziąć pod uwagę również warunki panujące w kabinie pojazdu ciężarowego oraz aspekt ekonomiczny, która to analiza wymaga wiedzy specjalistycznej, a w konsekwencji nieprawidłowe jest uznawanie *a priori*, że nocleg zapewniany przez pozwaną Spółkę w kabinie pojazdu nie jest „bezpłatnym noclegiem”; (-) § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r. w związku z art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego oraz zmieniającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 3821/85 i Rady (WE) nr 2135/98, jak również uchylającego rozporządzenie Rady (EWG) nr 3820/85, przez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że zapewnienie pracownikowi zatrudnionemu na stanowisku kierowcy noclegu w kabinie pojazdu ciężarowego wyposażonej w miejsce do spania i inne udogodnienia, gdy nocleg ten odbywa się podczas postoju na parkingu wyposażonym w urządzenia sanitarne i pracownik we własnym zakresie dokonał wyboru takiego trybu odbywania noclegów, w żadnym wypadku nie stanowi zapewnienia temu pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r., a w konsekwencji, że zapewnienie takiego noclegu nie zwalnia pracodawcy od obowiązku zwrotu pracownikowi kosztów noclegu w zagranicznej podróży służbowej, i w rezultacie nieuwzględnienie warunków noclegu w kontekście wysokości ryczałtu za nocleg, podczas gdy ustawodawca europejski w art. 8 ust. 8 Rozporządzenia (WE) nr 561/2006 w sposób wyraźny dopuszcza

odbywanie przez kierowców odpoczynków nocnych w kabinie pojazdu wyposażonej w odpowiednie miejsce do spania i nie kwestionuje takiej formy odbywania noclegów pod żadnym względem; (-) § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. w związku z art. 77⁵ § 5 k.p. przez ich błędną wykładnię, a wręcz zaniechanie dokonania jakiejkolwiek ich wykładni, pominięcie ich literalnego i celowościowego brzmienia oraz ograniczenie się jedynie do ich zacytowania w uzasadnieniu wyroku i w konsekwencji uznanie, że przepisy te są podstawą do przyznania powodowi świadczenia w wysokości 25% limitu określonego w rozporządzeniu z 2002 r. również wtedy, gdy pracownik żadnych kosztów noclegu faktycznie nie poniósł, a wybór kabiny samochodowej jako miejsca do odbycia noclegu (bezpłatnego) był jego własną autonomiczną decyzją; (-) art. 5 załącznika nr 1 do Regulaminu wynagradzania oraz art. 38 Regulaminu pracy funkcjonujących u strony pozwanej, przez ich błędną wykładnię i uznanie, że pozwana pozbawiła swoich pracowników zwrotu kosztów noclegu, podczas gdy z prawidłowej wykładni obowiązujących w okresie zatrudnienia powoda Regulaminu pracy i Regulaminu wynagradzania oraz po dokonaniu wykładni historycznej na podstawie zmian dokonywanych w Regulaminie wynagradzania wynika, że kwota na pokrycie ewentualnych kosztów noclegu (ryczałt za noclegi) w podróży służbowej została uwzględniona w diecie z tytułu zagranicznej podróży służbowej, która z założenia rekompensowała wszelkie koszty ponoszone przez pracownika;

2) naruszenia przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy: art. 412 § 1 k.p.c. w związku z art. 406 k.p.c. w związku z art. 233 k.p.c., art. 227 k.p.c. i art. 217 § 3 k.p.c. przez zaniechanie przez Sąd Okręgowy rozpoznania sprawy w postępowaniu wznowieniowym na nowo w granicach określonych podstawami wznowienia, co polegało na: (-) nieuwzględnieniu i nierozważeniu argumentów przedstawionych przez stronę pozwaną w toku postępowania wznowieniowego przed Sądem Okręgowym, w szczególności argumentów opartych na uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, na które wskazywała pozwana; (-) nieprzeprowadzeniu żadnego postępowania dowodowego i zaniechaniu wzięcia pod uwagę twierdzeń i wniosków dowodowych pozwanej, zmierzających do merytorycznego rozpoznania sprawy, w szczególności dotyczących braku adekwatności zastosowania przepisów

art. 77⁵ § 1, 3, 4 i 5 k.p. oraz przepisów rozporządzenia z 2002 r.; (-) niewskazaniu przyczyn, dla których Sąd Okręgowy nie uwzględnił twierdzeń i wniosków dowodowych pozwanej; (-) nieprzedstawieniu w uzasadnieniu wyroku przyczyn dokonania określonych ustaleń, a w konsekwencji wydanie orzeczenia na podstawie ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy w postępowaniu przed jego wznowieniem, czego skutkiem było dokonanie nieprawidłowych ustaleń faktycznych, podczas gdy Sąd Okręgowy w postępowaniu wznowieniowym powinien był rozpoznać sprawę na nowo w granicach wznowienia, w tym przeprowadzając niezbędne dowody, oraz dokonać ustaleń faktycznych na podstawie stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy w postępowaniu wznowieniowym.

Strona skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od powoda na rzecz strony pozwanej kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Na uzasadnienie swojego stanowiska powód zacytował obszernie fragmenty uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28) i na jej podstawie wywiódł, że stanowisko Sądu Okręgowego w G. jest prawidłowe.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i z tej przyczyny została oddalona.

I. Rozważania należy rozpocząć od przypomnienia najważniejszych punktów zwrotnych w długiej historii rozpoznawania przez Sąd Najwyższy roszczeń pracowników-kierowców, zatrudnionych w transporcie międzynarodowym i odbywających stale podróże służbowe poza granice Polski, o zwrot kosztów tych podróży, w szczególności kosztów noclegu (w postaci ryczałtu za nocleg).

Spory sądowe dotyczące zwrotu kosztów podróży kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym toczą się od kilkunastu lat. Podstawową przyczyną tych sporów jest brak jednoznacznego i odpowiedniego uregulowania w prawie powszechnym (na poziomie ustawy lub rozporządzenia wykonawczego do ustawy) zasad rozliczania kosztów ponoszonych przez kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym znajdujących się w ciągłej podróży, których zasadnicze zadanie pracownicze polega na tym, że przemieszczają się na długich dystansach i spędzają niekiedy kilka tygodni poza domem i siedzibą pracodawcy. Proste zastosowanie do ich sytuacji pracowniczej przepisów o podróżach służbowych (art. 77⁵ k.p.) zwykle zawodzi, co rodzi liczne spory między tą grupą zawodową a pracodawcami prowadzącymi przedsiębiorstwa transportowe.

Próbie wyjaśnienia pojawiających się wątpliwości podjął Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08 (OSNP 2009 nr 13-14, poz. 166, z glosą M. Rycak, Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa 2010, nr 1, poz. 15), przyjmując, że kierowca transportu międzynarodowego odbywający podróże w ramach wykonywania umówionej pracy i na obszarze określonym w umowie jako miejsce świadczenia pracy nie jest w podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. Teza tej uchwały odpowiadała stanowisku prezentowanemu przez stronę skarżącą w rozpoznawanej sprawie, według którego przepisy powszechne o rozliczaniu kosztów podróży służbowych pracownika mogą być stosowane wyłącznie do podróży o charakterze incydentalnym, tymczasowym i krótkotrwałym, a ich zastosowanie do podróży odbywanych przez kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym (innych pracowników mobilnych) jest nieadekwatne do charakteru i trybu odbywania przez nich bezustannych podróży stanowiących część ich zadań pracowniczych.

Po podjęciu tej uchwały doszło jednak do nowelizacji ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (tekst jednolity: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), dokonanej ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o transporcie drogowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 246), która weszła w życie 3 kwietnia 2010 r. W nowelizacji tej *de facto* zostały zlikwidowane skutki uchwały Sądu Najwyższego z 19 listopada 2008 r., II PZP

11/08, gdyż wprowadzono nową ustawową definicję podróży służbowej kierowcy, traktowanej jako każde zadanie służbowe polegające na wykonywaniu na polecenie pracodawcy: a) przewozu drogowego poza siedzibę pracodawcy lub b) wyjazdu poza siedzibę pracodawcy, w celu wykonania przewozu drogowego (art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców). Jednocześnie ustawodawca nie uregulował – odpowiednio do rodzaju pracy wykonywanej przez kierowców – zasad rozliczania kosztów ponoszonych przez nich w czasie długotrwałych podróży, lecz wprowadził do systemu prawa art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym kierowcy w podróży służbowej miały przysługiwać należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego ustalone na zasadach określonych w art. 77⁵ § 3-5 k.p., czyli zasadach dotyczących pracowników odbywających incydentalne podróże służbowe, a nie znajdujących się bezustannie w podróży.

W ten sposób powstały nowe problemy prawne, zwłaszcza dotyczące interpretacji pojęcia „bezpłatny nocleg” (§ 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm., wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., powoływanego dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.).

Pracodawcy kwestionowali roszczenia kierowców o zwrot kosztów noclegu (także w postaci ryczałtu za nocleg), jeżeli kierowcy mieli do dyspozycji odpowiednio wyposażoną kabinę samochodu ciężarowego, twierdząc, że w ten sposób zapewniają im „bezpłatny nocleg”. Usunięciem tej wątpliwości zajął się Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164, z glosą M. Skąpskiego, OSP 2016 nr 5, poz. 49 oraz glosą M. Nabielec, Kwartalnik KSSiP 2015 nr 3, s. 125). Z uchwały tej wynika, że zapewnienie pracownikowi-kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków

ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, co sprawia, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Zaprezentowany kierunek wykładni prawa materialnego został powtórzony w uchwale Sądu Najwyższego z 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47). Pogląd Sądu Najwyższego, że zapewnienie pracownikowi-kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia mu „bezpłatnego noclegu” przez pracodawcę i tym samym nie pozbawia kierowcy roszczenia o zwrot kosztów noclegu, jest poglądem nadal aktualnym i przyjmowanym również w najnowszych orzeczeniach wydanych już po ogłoszeniu i opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK–A 2016, poz. 93), co oznacza, że kierowcy, który nocuje w kabinie samochodu ciężarowego, nawet odpowiednio wyposażonej w różne udogodnienia, przysługuje co do zasady zwrot kosztów noclegu, na ogół w postaci ryczałtu w odpowiedniej wysokości dostosowanej do niedogodności związanych z nocowaniem w warunkach odbiegających od warunków hotelowych. Wysokość ryczałtu za nocleg ustalonego przez pracodawcę w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub w umowie o pracę może być dostosowana do standardu wyposażenia kabiny w odpowiednio przygotowane miejsce do spania (według zasady, że im większy komfort nocowania w kabinie samochodu, tym niższy może być ryczałt). Pogląd przedstawiony w uchwale składu siedmiu sędziów z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) oraz w uchwale z 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47) aprobuje również Sąd Najwyższy składzie rozpoznającym obecną skargę kasacyjną, uznając, że powodowi przysługiwał – co do zasady – zwrot kosztów noclegu, choćby w postaci ryczałtu za nocleg, niezależnie od tego, że pozwany pracodawca odpowiednio wyposażył kabiny należących do niego samochodów ciężarowych w miejsca do spania dla kierowców i niezależnie od tego czy powód poniósł z tytułu nocowania w

kabinie (a nie w hotelu lub w motelu) jakiegokolwiek koszty (wydatki). Zapewnienie kierowcy noclegu w dostosowanej do tego kabinie pojazdu nie jest bowiem zapewnieniem mu bezpłatnego noclegu, a w związku z tym na pracodawcy spoczywa obowiązek rozliczenia się z kierowcą z tytułu kosztów noclegu, w szczególności wypłaty ryczałtu za nocleg. Koszty podróży służbowej pracownika obciążają wyłącznie pracodawcę, ponieważ jest to koszt pracy, który w ramach ryzyka prowadzenia działalności (w rozpoznawanej sprawie – działalności gospodarczej) spoczywa na pracodawcy prowadzącym tę działalność. Wszelkie regulacje zakładowych aktów prawa pracy (w tym regulaminu wynagradzania) albo postanowienia umów o pracę wykluczające obowiązek pracodawcy pokrywania kosztów noclegu kierowców w podróży służbowej w związku z zapewnieniem im noclegów w kabinie pojazdu są w związku z tym bezskuteczne i nie mają mocy prawnej. Kierowcom zawsze – co do zasady – przysługuje ryczałt za nocleg, jeżeli nie nocują w warunkach odpowiadających warunkom zapewnianym w hotelu (motelu), np. w bazie z pokojami hotelowymi. Ryczałt ten nie musi odpowiadać wysokości ryczałtu za nocleg uregulowanej w przepisach rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. (może być niższy od tej wysokości), powinien być jednak przewidziany w przepisach wewnętrzzakładowych (ewentualnie indywidualnie w umowie o pracę), a jeżeli przepisy te (albo umowa) nie przewidują jego wypłaty, wtedy zastosowanie znajduje rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.

Inną sprawą jest natomiast sposób ustalenia wysokości ryczałtu za nocleg.

Sąd Najwyższy musiał uwzględnić, przy dokonywaniu oceny prawnej zasadności skargi kasacyjnej, skutki wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206, OTK-A 2016, poz. 93), przede wszystkim uchylenie z mocą *ex tunc* domniemania zgodności z Konstytucją art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p., które stanowiły podstawę prawną zaskarżonego orzeczenia. W rozpoznawanej sprawie podstawy prawnej rozstrzygnięcia sądu w przedmiocie roszczeń powoda o zapłatę ryczałtów za noclegi w podróży służbowej nie mógł już stanowić art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w zakresie, w jakim

został uznany za niezgodny z Konstytucją. Nie oznacza to jednak, że brak było podstaw prawnych do przyznania powodowi takiego ryczału.

Już po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15, zapadły w Sądzie Najwyższym orzeczenia, które uwzględniają nowy stan prawny będący następstwem wyroku sądu konstytucyjnego (należy przywołać w tym miejscu przede wszystkim wyroki: z 7 lutego 2017 r., II PK 359/15, LEX nr 2252203; z 14 lutego 2017 r., I PK 77/16, LEX nr 2258054; z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, LEX nr 2242158; w dwóch sprawach z 8 marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366 i II PK 410/15, LEX nr 2306367; z 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875; z 27 kwietnia 2017 r., I PK 90/16, LEX nr 2282387; a także z 30 marca 2017 r., II PK 16/16, LEX nr 2306363; z 17 maja 2017 r., II PK 106/16, LEX nr 2306361; z 30 maja 2017 r., I PK 148/16, LEX nr 2319690; z 30 maja 2017 r., I PK 154/16, LEX nr 2353606; z 30 maja 2017 r., II PK 122/16, LEX nr 2312474; z 26 lipca 2017 r., I PK 251/16, LEX nr 2375937, wreszcie uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2017 r., III PZP 2/17, OSNP 2018 nr 3, poz. 28). Orzeczenia te kształtują nową linię orzecznictwa Sądu Najwyższego po wyroku Trybunału Konstytucyjnego. W swoich orzeczeniach podjętych już po ogłoszeniu i opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego Sąd Najwyższy nadal uważa, że kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym należą się ryczały za nocleg, nawet jeśli pracodawca wyposażył pojazdy (kabiny) w odpowiednie miejsce do spania.

W szczególności w wyroku z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158, OSP 2017, nr 11, poz. 116), Sąd Najwyższy przyjął, że chociaż po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, do kierowców w transporcie międzynarodowym nie stosuje się art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców, to jednak stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p., gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania albo umowie o pracę. Powyższa teza została powtórzona m.in. w wyroku z 17 maja 2017 r., II PK 106/16 (LEX nr 2306361), w którym Sąd Najwyższy zauważył, że wyeliminowanie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z porządku prawnego nie spowodowało powstania luki w przepisach. Można poszukiwać podstawy prawnej do ustalenia

zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej z jednej strony przez art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1 k.p., z drugiej strony przez odpowiednie stosowanie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym w zakresie nieuregulowanym ustawą stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Do kierowców w transporcie międzynarodowym mają zastosowanie ogólne przepisy o podróżach służbowych (art. 77⁵ k.p. oraz wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. przepisy wykonawcze), jeżeli prawodawca nie uregulował w odmienny sposób kwestii zasad rozliczania kosztów podróży służbowych tej szczególnej grupy pracowników ani wysokości należnych im z tego tytułu świadczeń.

W wyrokach z 9 marca 2017 r., I PK 309/15 (LEX nr 2273875) oraz z 27 kwietnia 2017 r., I PK 90/16 (LEX nr 2282387) zwrócono uwagę, że art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) Nr (...) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego przewiduje, że regularny tygodniowy okres odpoczynku powinien być wykorzystany w hotelu (motelu), na terenie bazy lub w porównywalnym miejscu albo w domu. Nie ulega zatem wątpliwości, że pracodawca ma obowiązek pokrycia kosztów noclegu poza kabiną samochodu w przypadku regularnego tygodniowego okresu odpoczynku (35 godzin wypoczynku tygodniowego stosownie do art. 14 ust. 2 ustawy z 2004 r. o czasie pracy kierowców); jeżeli kierowca nie przedstawi rachunku za nocleg, rekompensatą powinien być ryczałt za nocleg. Przepisy te uniemożliwiają polskim pracodawcom całkowite pominięcie w regulaminach wynagradzania ryczałtu za nocleg, nawet w przypadku zapewnienia pojazdu z miejscami noclegowymi. Skoro kierowcy przeważnie pracują w systemie trzy tygodnie pracy zagranicą i tydzień wypoczynku w Polsce, muszą korzystać zagranicą z regularnego tygodniowego wypoczynku, który nie może odbywać się w kabinie pojazdu. Koszty tego wypoczynku (w warunkach hotelu/motelu) powinien pokryć pracodawca. W tym kontekście kwestią sporną są tylko zwroty kosztów noclegu w przypadku dobowych i skróconych tygodniowych okresów wypoczynku, które mogą odbywać się w kabinie pojazdu. Kierowca może nocować w kabinie pojazdu, jednak niedogodności z tym związane powinny być rekompensowane przez pracodawcę na przykład przez

wypłatę ryczałtu. Dodatkowo należy zauważyć, że rozporządzenie (WE) Nr (...) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego nie dotyczy rozliczania kosztów noclegu w czasie podróży kierowców zatrudnionych w transporcie drogowym, lecz zapewnienia tym kierowcom odpowiednich warunków socjalnych.

W związku z nową sytuacją normatywną powstałą po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, szczególnej wagi nabrały przyjęte przez pracodawców regulacje zakładowe (zwłaszcza regulaminy wynagradzania, ponieważ w przedsiębiorstwach transportowych na ogół nie funkcjonują zakładowe układy zbiorowe pracy). Sąd Najwyższy przyjmuje, że regulacja wewnątrzzakładowa nie powinna pomijać zasad kompensaty kosztów noclegu w podróży służbowej, jednocześnie nie może z niej wynikać, że kierowcy nie przysługuje zwrot jakichkolwiek kosztów (w każdym przypadku), tylko dlatego, że ma zapewniony nocleg w kabinie samochodu. To samo dotyczy umowy o pracę. Innymi słowy, art. 77⁵ k.p. nadal stanowi podstawę dla regulacji zakładowej lub umownej. Jeżeli nie ma jej w prawie zakładowym bądź nie wprowadza jej pracodawca w inny sposób albo nie uzgadnia z pracownikiem w umowie o pracę, to sporną kwestię może rozstrzygnąć sąd, stosując odpowiednio przepisy powszechnie obowiązujące, czyli art. 77⁵ k.p. i wydane na jego podstawie rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r. Tam, gdzie nie ma regulacji wewnątrzzakładowej przewidzianej przez ustawę (art. 77⁵ k.p.), orzeczenie sądu wypełnia to, czego strony nie uzgodniły. Orzeczenie może zastąpić więc umowę stron w tym zakresie (por. wyrok z 30 maja 2017 r., II PK 122/16, LEX nr 2312474). Jeżeli w regulaminie wynagradzania (albo w umowie o pracę) wyraźnie stwierdzono, że pracownikowi (kierowcy) nie przysługuje ryczałt za nocleg, gdy miał możliwość odbycia go w przystosowanej do tego kabinie pojazdu, to należy to traktować jako brak uregulowania kwestii rozliczania kosztów noclegu, a to prowadzi wprost do stosowania przepisów powszechnie obowiązujących, w tym przypadku rozporządzeń wykonawczych do art. 77⁵ k.p. Stwierdzenie, że pracownikowi nie przysługuje ryczałt za nocleg, oznacza bowiem negatywną regulację kwestii kosztów noclegu pracownika w podróży służbowej, czyli brak koniecznej regulacji

pozytywnej, a to prowadzi pośrednio do zasad wynikających z prawa powszechnie obowiązującego.

W wyroku z 30 maja 2017 r., I PK 154/16 (LEX nr 2353606), Sąd Najwyższy stwierdził, że immanentną cechą podróży służbowych (także szczególnego rodzaju podróży służbowych kierowców zatrudnionych w międzynarodowym transporcie drogowym) są po stronie pracownika wydatki, które ostatecznie powinien kompensować pracodawca. Jeżeli decyzja pracodawcy powoduje powstanie dodatkowych kosztów po stronie pracownika, to obowiązkiem zatrudniającego jest ich zwrot. Wprowadzenie odrębnej definicji podróży służbowej kierowców (art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców) oznacza objęcie tym obowiązkiem w sposób szerszy – niż dotychczas – określonej grupy osób wykonujących pracę podporządkowaną. W tej sytuacji brak odpowiedniej regulacji w ustawie o czasie pracy kierowców obliuguje do kompensowania tych kosztów za pomocą powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy (art. 77⁵ § 1 k.p.). W tym samym wyroku stwierdzono też, że ryczałt za nocleg określony w aktach wewnętrznych obowiązujących u pracodawcy albo w umowie o pracę nie musi odpowiadać wysokością ryczałtom uregulowanym w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r., przysługującym pracownikom sfery budżetowej (rządowej i samorządowej), odbywającym incydentalne podróże służbowe; należy się jednak pracownikowi nawet wtedy, gdy pracodawca zapewnił mu miejsce do spania w odpowiednio przystosowanej kabinie pojazdu. Traktowanie ryczałtu jako wypłaty kompensacyjnej eliminuje możliwość uznania go za wynagrodzenie za pracę lub świadczenie podobne do wynagrodzenia za pracę – nie odzwierciedla ono nakładu pracy (jej rodzaju, ilości i jakości, odpowiedzialności i obciążenia pracownika). Służy wyłącznie pokryciu kosztów (wydatków) poniesionych przez pracownika, które obciążają pracodawcę.

W wyrokach z 7 lutego 2017 r., II PK 359/15 (LEX nr 2252203) oraz z 30 maja 2017 r., I PK 148/16 (LEX nr 2319690) Sąd Najwyższy podzielił pogląd przedstawiony wcześniej w wyroku z 17 listopada 2016 r., II PK 227/15 (LEX nr 2180093), zgodnie z którym do czasu wyraźnego uregulowania (w prawie powszechnie obowiązującym – ustawie lub rozporządzeniu) wpływu innowacji techniczno-socjalnych na wysokość ryczałtów za noclegi w kabinie samochodu

ciężarowego przystosowanej do noclegu, dopuszczalne jest uzależnienie wysokości ryczałtów od rodzaju wyposażenia kabiny samochodu ciężarowego według zasady: im wyższy standard zapewnianego nocnego odpoczynku, tym niższy ryczałt za nocleg. Ryczałt za nocleg przewidziany w regulacjach zakładowych może być zatem niższy od limitu określonego w § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. Jeżeli jednak regulacje wewnętrzne nie określają jego wysokości, zastosowanie znajdują przepisy rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.

W uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2006 r., K 11/15, zwrócono uwagę, że przepisy ustawy o czasie pracy kierowców wprowadziły szerszą definicję podróży służbowej kierowców w transporcie międzynarodowym niż definicja zawarta w Kodeksie pracy. Doprowadziło to do sytuacji, w której szersza definicja podróży służbowej, mająca zastosowanie do kierowców zatrudnionych u pracodawców będących przedsiębiorcami, niż definicja wynikająca z art. 77⁵ § 1 k.p., spowodowała stosowanie do nich regulacji dotyczącej incydentalnych podróży służbowych pracowników sektora administracji publicznej (państwowej lub samorządowej sfery budżetowej). Regulacje te są natomiast nieadekwatne do rodzaju pracy wykonywanej przez kierowców w transporcie międzynarodowym. Stąd, w ocenie Trybunału, uregulowanie należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową kierowców w transporcie międzynarodowym wymaga stworzenia nowych, odrębnych przepisów, gdyż dotychczasowe kaskadowe odesłania nie odpowiadają standardom konstytucyjnym (prawidłowej legislacji). Do czasu uregulowania tej kwestii przez prawodawcę zastosowanie mają jednak przepisy ogólne – art. 77⁵ k.p. i przepisy wykonawcze wydane na jego podstawie.

Problemy związane z interpretacją art. 77⁵ k.p. i wydanych na jego podstawie dwóch rozporządzeń Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r.: w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1990 ze zm.) oraz w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub

samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) biorą się stąd, że podróż służbowa kierowcy odbywającego stale podróże różni się znacznie od incydentalnej podróży służbowej innego pracownika. Ten ostatni z założenia rzadziej wykonuje zadania pracownicze poza siedzibą pracodawcy. Natomiast kierowcy zatrudnieni w transporcie międzynarodowym, wykonując swoje podstawowe obowiązki pracownicze (przewóz drogowy, wyjazd poza siedzibę pracodawcy), większość czasu pracy spędzają w podróży służbowej. Specyfika obydwu rodzajów podróży służbowych z pewnością uzasadnia – w kontekście uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego – rozróżnienie zasad i sposobu kompensowania kosztów z nimi związanych. Jest to jednak prerogatywa ustawodawcy. Uchwalenie nowelizacji ustawy o czasie pracy kierowców w zakresie odbywania podróży służbowych przez kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym (np. jednoznaczne ustalenie przez ustawodawcę, że w przypadku zapewnienia przez pracodawcę noclegu w odpowiednio przystosowanej kabinie samochodu ciężarowego kierowcy nie przysługuje zwrot kosztów noclegu), ewentualnie dokonanie odpowiednich zmian w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, mogłoby doprowadzić w sposób normatywny do uchylenia skutków uchwały Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14. Tymczasem – co wyraźnie stwierdził Trybunał Konstytucyjny w pisemnych motywach wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15 – kontrola konstytucyjności nie miała na celu weryfikacji poprawności (rezultatu interpretacji) określonego sposobu wykładni prawa. Sąd Najwyższy nie wprowadził pojęcia „bezpłatny nocleg” do systemu prawa, lecz wyjaśnił, czy nocleg w kabinie pojazdu realizuje postulat zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu. Do czasu wprowadzenia ewentualnych zmian legislacyjnych należy stosować obecnie obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa. Aktualność zachowuje nadal uchwała składu siedmiu sędziów z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, ponieważ Trybunał Konstytucyjny nie zajmował się bezpośrednio wyjaśnieniem, co oznacza zapewnienie pracownikowi przez pracodawcę bezpłatnego noclegu.

Podsumowując przedstawione rozważania, można stwierdzić, że po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, konieczne stało się nowe podejście do treści normatywnej art. 77⁵ k.p. w kontekście świadczeń przysługujących kierowcom z tytułu podróży służbowych w transporcie międzynarodowym. Przepis ten ma nadal odpowiednie zastosowanie do kierowców, do chwili odmiennego uregulowania kwestii przez ustawodawcę (por. wyrok Sądu Najwyższego z 30 maja 2017 r., II PK 122/16). Również po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego istnieją w systemie prawa regulacje przewidujące zarówno prawo kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym do zwrotu należności związanych z podróżą służbową (w szczególności diet, kosztów dojazdu, przejazdu i noclegów), jak i ustalające wysokość tych należności, a tym samym istnieją podstawy do zwrotu kosztów noclegów w razie ich niezapewnienia przez pracodawcę. Zagadnienie to rozważał i rozstrzygnął Sąd Najwyższy w wyroku z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158). Rozstrzygnięcie to skład Sądu Najwyższego rozpoznający obecną sprawę podziela i aprobuje. Z rozważań tych wynika, że w obecnym stanie prawnym kierowcy zatrudnieni w transporcie międzynarodowym odbywają podróże służbowe. W systemie prawnym pozostały przepisy o podróży służbowej (art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 77⁵ § 1 k.p., zgodnie z którym pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej). Do kierowców tych mogą zatem mieć zastosowanie przepisy powszechnie obowiązujące, regulujące należności pracowników z tytułu podróży służbowych (w tym rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju), jeżeli należności te nie zostały uregulowane w aktach prawa wewnętrznego (układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania) albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 5 k.p. w związku z art. 77⁵ § 2 k.p.). Poza zakresem stosowania przepisów powszechnie obowiązujących (w tym rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r.) pozostają natomiast kierowcy, których regulacje płacowe wynikają z postanowień układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę, ponieważ wówczas nie istnieje konieczność posiłkowego stosowania

przepisów powszechnie obowiązujących. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 9 marca 2017 r., I PK 309/15 (LEX nr 2273875). Należy przyjąć, że układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania albo umowa o pracę mogą w sposób dowolny regulować warunki wypłacania należności z tytułu podróży służbowej pracownikowi zatrudnionemu u innego pracodawcy niż państwowa lub samorządowa jednostka sfery budżetowej. Jedynym ograniczeniem dowolności jest w tym przypadku wysokość diety. Zgodnie z art. 77⁵ § 4 k.p. postanowienia układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę nie mogą ustalać diety za dobę podróży służbowej na obszarze kraju oraz poza granicami kraju w wysokości niższej niż dieta z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju określona dla pracownika zatrudnionego w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej.

Już po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15, a także po wydaniu zaskarżonego wyroku z 3 sierpnia 2017 r. przez Sąd Okręgowy w G., doszło do podjęcia przez Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów kolejnej istotnej uchwały z 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), w której przyjęto, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167). Pracodawca może w aktach prawa zakładowego albo w umowie o pracę ustalić niższy ryczałt za nocleg niż wynikający z przepisów powszechnie obowiązujących. Jeżeli jednak nie ustali wysokości ryczałtu, albo wyrażnie i jednoznacznie wykluczy jego wypłatę, wówczas przed pracownikiem otwiera się

droga dochodzenia ryczałtu za nocleg w wysokości wynikającej z rozporządzeń wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ k.p.

II. Przedstawione ogólne rozważania dotyczące aktualnego stanu prawa i orzecznictwa w kwestii rozliczania ryczałtów za noclegi kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym pozwalają przejść do oceny konkretnych zarzutów skargi kasacyjnej.

1. Wszystkie kasacyjne zarzuty naruszenia prawa materialnego odnoszące się do przepisów Kodeksu pracy i przepisów wykonawczych do Kodeksu pracy (czyli zarzuty naruszenia art. 77⁵ § 1-5 k.p. oraz § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju – w różnych konfiguracjach) nie wymagają szczegółowych rozważań, ponieważ wszelkie wątpliwości konstytucyjne dotyczące regulacji prawnych odnoszących się do rozliczania kosztów podróży służbowej kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym rozstrzygnął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15, a dalsze wątpliwości interpretacyjne – Sąd Najwyższy w powołanych wcześniej wyrokach i uchwałach. Pozwany pracodawca w postępowaniu zainicjowanych skargą o wznowienie postępowania nie mógł znać tych orzeczeń, zwłaszcza tych, które zapadły już po wydaniu wyroku Sądu Okręgowego w G. z 3 sierpnia 2017 r. zaskarżonego obecnie rozpoznawaną skargą kasacyjną. Nie zmienia to jednak postaci rzeczy – zarzuty kasacyjne dotyczące art. 77⁵ § 1-5 k.p. oraz § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju są nieuzasadnione, a źródłem braku satysfakcji strony skarżącej z zapadłego orzeczenia jest przede wszystkim dysfunkcjonalna regulacja prawna dotycząca kwestii rozliczania kosztów podróży kierowców zatrudnionych w międzynarodowym transporcie drogowym. Na konieczność uregulowania tej kwestii w odmienny sposób niż to ma miejsce w przypadku krótkotrwałych, sporadycznych i incydentalnych podróży służbowych pracowników

sfery budżetowej od kilku lat bezskutecznie zwraca uwagę Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach. Pożądana korekta przepisów prawnych należy jednak do prawodawcy. To do prawodawcy były skierowane wszystkie krytyczne uwagi zawarte w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, na które powołuje się obecnie strona skarżąca.

Biorąc pod uwagę aktualny stan prawny oraz orzeczenia Sądu Najwyższego zapadłe po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku w sprawie K 11/15, należy stwierdzić, że nieuzasadnione są kasacyjne zarzuty naruszenia art. 77⁵ § 1, 3 i 5 k.p. w związku § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.). Zastosowanie przez Sąd Okręgowy przepisów o podróżach służbowych było uzasadnione i dopuszczalne, skoro z ustaleń faktycznych dokonanych w sprawie prawomocnie zakończonej wyrokiem z 28 maja 2015 r., VIII Pa (...), wynikało, że w obowiązującym u strony pozwanej Regulaminie wynagradzania wyraźnie zaznaczono, że kierowcy w transporcie międzynarodowym nie przysługuje ryczałt za nocleg w podróży służbowej (art. 38). Z Regulaminu nie wynikało również, aby przysługująca pracownikom dieta (załącznik nr 1 do Regulaminu wynagradzania) obejmowała łącznie świadczenia z tytułu diety i z tytułu ryczałtu za nocleg. Z postanowień Regulaminu wywieść można było jedynie, że dieta jest uzależniona wyłącznie od czasu pobytu za granicą, a nie od odbycia tam noclegu. Sąd Okręgowy rozpoznający skargę o wznowienie postępowania podkreślił, że podstawą rozstrzygnięcia w sprawie VIII Pa (...) było ustalenie, że pozwana nie wypłacała powodowi żadnych świadczeń o charakterze ryczałtów za noclegi z tytułu podróży służbowych ani innych świadczeń spełniających funkcję tych ryczałtów. Dlatego powodowi należał się ryczałt za noclegi w wysokości wynikającej z powszechnie obowiązujących przepisów. Skoro – jak wynika z ustaleń Sądu Okręgowego w sprawie VIII Pa (...) – pozwany pracodawca nie uregulował kwestii zwrotu kosztów podróży służbowych w zakresie dotyczącym kosztów noclegów w Regulaminie wynagradzania albo umowie o pracę (uregulował ją „negatywnie”, a mianowicie ustalił, że ryczałt się nie należy w przypadku zapewnienia noclegu w kabinie pojazdu, co było bezskuteczne i może być uznane za tożsame z brakiem

odpowiedniej regulacji), to powstała możliwość zastosowania do roszczeń powoda przepisów powszechnie obowiązujących.

Większość argumentów skarżącego zawartych w uzasadnieniu skargi kasacyjnej potwierdza ogólną tezę postawioną na początku rozważań Sądu Najwyższego o nieadekwatności regulacji dotyczących incydentalnych podróży służbowych do sytuacji kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym odbywających permanentne podróże. Usunięcie powstających w związku z tym problemów prawnych nie może się jednak sprowadzać do ogólnej tezy, że przepisy te w ogóle nie mają (nie mogą mieć) zastosowania do sytuacji kierowców, a zatem kierowcom nie należą się co do zasady ryczałty za noclegi w kabinie pojazdu.

2. Nie są uzasadnione kasacyjne zarzuty dotyczące naruszenia § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. w związku z art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego oraz zmieniającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 3821/85 i Rady (WE) nr 2135/98, jak również uchylającego rozporządzenie Rady (EWG) nr 3820/85. Jeszcze przed podjęciem uchwały składu siedmiu sędziów z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) Sąd Najwyższy przyjmował, że zapewnienie pracownikowi-kierowcy noclegu w kabinie pojazdu nie zwalnia pracodawcy z obowiązku wypłaty ryczałtu za nocleg. W uzasadnieniu tej uchwały – wyjaśniając przyczyny jej podjęcia – Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że powstała konieczność usunięcia kontrowersji związanych z rekompensowaniem kierowcom kosztów noclegów. Według linii orzeczniczej dominującej przed podjęciem tej uchwały (np. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 marca 2008 r., I PK 230/07, OSNP 2009 nr 13-14, poz. 176; z 1 kwietnia 2011 r., II PK 234/10, OSNP 2012 nr 9-10, poz. 119 oraz z 10 września 2013 r., I PK 71/13, LEX nr 1427710), stworzenie kierowcy przez pracodawcę możliwości spędzania nocy w kabinie samochodu nie oznaczało zapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r., bo „trudno sobie wyobrazić, aby w XXI wieku pracodawca mógł korzystne skutki prawne wywodzić z faktu zapewnienia pracownikowi centrum życiowego w kabinie samochodu”. W orzeczeniach tych (z lat 2008-2012) przyjmowano, że pracodawca

jest zwolniony z obowiązku wypłacenia ryczału za nocleg wyłącznie w razie zapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu, zaś ocena, czy pracodawca zapewnia kierowcy bezpłatny nocleg powinna dotyczyć faktycznych warunków zapewnienia pracownikowi odpowiedniego miejsca do nocnego wypoczynku, co nie ogranicza się tylko do „jakości miejsca do spania znajdującego się w samochodzie”, ale do zapewnienia odpowiedniego standardu nocnego wypoczynku pracownikowi. W tym przypadku chodzi nie tylko o bezpieczeństwo samego kierowcy (choć i to jest istotne z punktu widzenia nienarażania pracownika na ryzyko wypadku przy pracy), lecz również o bezpieczeństwo innych uczestników ruchu drogowego. W tej opcji pracodawca zapewnia pracownikowi bezpłatny nocleg (poza hotelem), jeżeli umożliwia mu spędzenie nocy (przenocowanie) w warunkach podobnych do warunków hotelowych, czyli w budynku (także w domku kempingowym) ewentualnie w odrębnej części samochodu odpowiednio przystosowanej do noclegu (typu *camper*), a nie na wąskiej leżance wstawionej do kabiny kierowcy. W każdym razie należy uznać, że zapewnienie przez pracodawcę kierowcy transportu międzynarodowego odbywającemu stale (przez wiele lat) długotrwałe przejazdy (podróże) zagraniczne, miejsca do spania w kabinie samochodu (niezależnie od warunków uznania tego miejsca za „odpowiednie”), nie może być uznane za „zapewnienie przez pracodawcę bezpłatnego noclegu” w rozumieniu przepisów o zwrocie kosztów podróży służbowych. W razie nieprzedstawienia rachunku za hotel (motel) kierowcy przysługuje więc co najmniej ryczałt w wysokości 25% limitu ustalonego w przepisach wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., z czym nie pozostaje w sprzeczności możliwość „zaoszczędzenia” przez kierowcę wydatków i zwiększenia w ten sposób dochodu uzyskiwanego z tytułu zatrudnienia.

Podjęcie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, stanowiło zatem potwierdzenie dominującej wcześniej linii orzecznictwa. Nic się od tamtej pory nie zmieniło w stanie prawnym. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego również nie wpłynął na zmianę dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego.

Zwiększone koszty utrzymania ponoszone przez pracownika w czasie podróży służbowej stanowią koszt pracy i obciążają pracodawcę. Naturalną formułą rekompensat kosztów takich podróży jest zwrot na rzecz pracownika poniesionych

przez niego wydatków. Każda podróż służbowa powoduje po stronie pracownika koszty (wydatki), które ostatecznie powinien kompensować pracodawca.

Występujący w art. 77⁵ § 1 i 5 k.p. zwrot „na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową” nie powinien być interpretowany jako zwrot tylko udokumentowanych kosztów podróży. Na zwrot kosztów podróży składają się: diety, zwrot kosztów przejazdów i dojazdów, zwrot kosztów noclegów i innych wydatków, określonych przez pracodawcę odpowiednio do uzasadnionych potrzeb (§ 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.). Stąd użyte przez ustawodawcę w art. 77⁵ § 1 i 5 k.p. sformułowanie „na pokrycie kosztów podróży służbowej” ma szeroki kontekst i obejmuje wszelkie koszty (należności), jakich rekompensaty może oczekiwać pracownik. Podstawowym kosztem, związanym z podróżą służbową, jest koszt noclegu. Formuła § 9 ust. 1 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w wysokości limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu (nadal aktualna jest uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14). Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt za nocleg. Racjonalność tego rozwiązania oznacza, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczałtu. Ryczałt w wysokości 25% limitu ma jednak zastosowanie tylko wtedy, gdy pracodawca w aktach wewnętrznych (układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania) albo strony (w umowie o pracę) nie ustaliły w odmienny sposób wysokości ryczałtu, choćby w wysokości niższej od minimalnego limitu wynikającego z rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.

Pojęcie ryczałtu nie jest terminem obcym na gruncie prawa pracy. Posługuje się nim art. 149 § 2 k.p. w kontekście wynagrodzenia za godziny nadliczbowe czy też art. 151⁸ § 2 k.p. w płaszczyźnie dodatku (wynagrodzenia) za pracę w porze nocnej. Jednak ryczałt za nocleg w związku z podróżą służbową ma innych charakter – nie wynagrodzeniowy, lecz kompensacyjny. Służy on pokryciu zwiększonych kosztów utrzymania podczas wykonywania zadań służbowych poza

stałym miejscem wykonywania pracy. W judykaturze wyrażono stanowisko, że istota ryczału, jako świadczenia kompensacyjnego, przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu, polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, i powołane tam orzecznictwo). Ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku; taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT czy też paragonie fiskalnym. Taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także zapewnienie dostępu do pomieszczeń sanitarnych, koszty zakupu i prania pościeli, odpowiedniego wyposażenia i zachowania czystości (sprzątania) miejsca noclegu itp. (szerzej ten problem rozwija Sąd Najwyższy z wyroku z 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473). Dlatego zapewnienie kierowcy noclegu w przystosowanej do tego kabinie samochodu nie eliminuje obowiązku pracodawcy wypłacania ryczału za nocleg. Wysokość tego ryczału nie musi odpowiadać 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., lecz może być niższa, jeżeli strony tak się umówiły.

Nie ma przeszkód, aby należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową zostały określone w postaci jednego zryczałtowanej kwoty, która może być różnie nazwana (dieta, ryczałem, należnością na pokrycie kosztów podróży itp.). W wyroku z 15 września 2015 r., II PK 248/14 (LEX nr 1816556), Sąd Najwyższy przyjął, że dopuszczalne było ustalenie przez strony stosunku pracy objęcia jednym ryczałem (w adekwatnie wysokiej i stałej kwocie) diety oraz należnego kierowcy ryczału za noclegi, jeżeli łączny ryczałt nie był mniej korzystny niż przepisy powszechnie obowiązujące w zakresie minimalnych kosztów żywienia i ryczału za nocleg. W ocenie Sądu Najwyższego nie narusza prawa określenie w przepisach zakładowych lub w umowie o pracę tych należności w kwocie niższej od wysokości ryczałtów przewidzianych w załączniku do rozporządzenia wykonawczego, wydanego na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. Z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, wynika bowiem, że

należy uwzględnić przy wykładni przepisów również aspekt ekonomiczny – między innymi uzasadnione oczekiwania właścicieli firm przewozowych, że zakup pojazdów wyposażonych w odpowiednie miejsca noclegowe, ogrzewanie i klimatyzację, wpłynie na obniżenie ich wydatków, związanych z ryczałtami za noclegi kierowców.

Podsumowując, ryczałt za nocleg określony w aktach wewnętrznych obowiązujących u pracodawcy albo w umowie o pracę nie musi odpowiadać wysokością ryczałtom uregulowanym w rozporządzeniu z dnia 19 grudnia 2002 r. przysługującym pracownikom sfery budżetowej (rządowej i samorządowej), odbywającym incydentalne podróże służbowe, należy się jednak pracownikowi nawet wtedy, gdy pracodawca zapewnił mu miejsce do spania w odpowiednio przystosowanej kabinie pojazdu.

3. Nie jest uzasadniony kasacyjny zarzut naruszenia art. 5 załącznika nr 1 do Regulaminu wynagradzania. Według ustaleń Sądu Okręgowego (wiążących w postępowaniu kasacyjnym) w rozpoznawanej sprawie nie doszło do uregulowania zwrotu kosztów noclegu jako jednego z elementów należności z tytułu podróży służbowych – w szczególności w postaci ryczałtu za nocleg – w aktach prawa zakładowego (w Regulaminie wynagradzania) albo w umowie o pracę w sposób prezentowany przez pozwanego pracodawcę. Według ustaleń Sądu Okręgowego w sprawie VIII Pa (...), świadczenie nazwane dietą obejmowało jedynie koszty żywienia w podróży i inne drobne wydatki, nie obejmowało natomiast kosztów noclegu. Ponadto pracodawca jednoznacznie wyłączył zwrot kosztów noclegu w Regulaminie wynagradzania, przyjmując założenie, że kierowcom nocującym w kabinach pojazdów nie należy się w ogóle zwrot kosztów noclegu, skoro pracodawca zapewnia im w ten sposób bezpłatny nocleg. Jednoznaczne wyłączenie zwrotu kosztów noclegu, gdy kierowca miał możliwość odbycia go w przystosowanej do tego kabinie samochodu, oznaczało brak regulacji odnoszącej się pozytywnie do tego elementu należności z tytułu podróży służbowych. W związku z tym do roszczeń powoda miało bezpośrednio zastosowanie obowiązujące w czasie jego zatrudnienia rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r., skoro strony nie ustaliły między sobą wysokości należności z tytułu podróży służbowych w odniesieniu do kosztów

noclegu w odmienny sposób niż wynikający z przepisów tego rozporządzenia i załącznika do niego (wykluczenie w Regulaminie wynagradzania oraz w umowach o pracę ryczału jako nieprzysługującego powodowi ze względu na zapewnienie mu noclegu w kabinie pojazdu nie jest odmiennym uregulowaniem tej kwestii; taka „negatywna” regulacja nie jest odpowiednią regulacją zwrotu kosztów noclegu).

Gdyby u pozwanego pracodawcy (w okresie objętym roszczeniami powoda) wprowadzono pozytywną regulację dotyczącą rozliczania wydatków związanych z noclegami kierowców w transporcie międzynarodowym albo gdyby taką regulację zawierała zawarta przez strony umowa o pracę, wówczas nie byłoby przesłanek do odpowiedniego zastosowania do roszczeń powoda przepisów, o których mowa w art. 77⁵ § 2 k.p., czyli rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. W rozpoznawanej sprawie przyjęto (ustalono), że kwestia rozliczania należności z tytułu zwrotu kosztów noclegów w czasie podróży służbowych kierowców nie została uregulowana regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, a to oznacza, że należało odwołać się do powszechnie obowiązujących przepisów prawa (w tym rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r.). Pod przyjętym w wewnętrznych regulacjach pojęciem „diety” albo „ryczałt” mogą się mieścić różne należności z tytułu podróży służbowych, a ustalenie, co się konkretnie mieści pod pojęciem użytym w regulacjach wewnętrznych lub w umowie o pracę (które nie musi odpowiadać semantycznie pojęciu zastosowanemu w powszechnie obowiązujących aktach prawnych), wymaga sądowej wykładni odpowiednich postanowień aktów wewnętrznych oraz umowy o pracę, uwzględniającej wszystkie istotne okoliczności sprawy. Takiej wykładni (według zasad wynikających z art. 65 k.c. w związku z art. 300 k.p.) dokonał Sąd Okręgowy w sprawie VIII Pa (...). Jest to kwestia ustaleń faktycznych, których skarga kasacyjna wniesiona w sprawie zainicjowanej skargą o wznowienie postępowania nie może skutecznie podważyć. Skarga o wznowienie postępowania została oparta jedynie na podstawie z art. 401¹ k.p.c., czyli wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku stwierdzającego niekonstytucyjność przepisów prawa, które stanowiły podstawę prawną wydania wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie. Skargi nie oparto na wykryciu nowych okoliczności lub

dowodów (art. 403 pkt 2 k.p.c.). Miało to istotne przełożenie na możliwość dokonywania nowych (odmiennych) ustaleń faktycznych.

Sąd Najwyższy wielokrotnie przyjmował w swoim orzecznictwie, że jeżeli kierowcy zatrudnieni w transporcie międzynarodowym otrzymywali świadczenia nie mniej korzystne niż wynikające z przepisów powszechnie obowiązujących, to świadczenie nazwane „dieta” mogło pokrywać wszystkie koszty socjalne, w tym także obejmować ryczałt za noclegi (por. np. wyroki: z 13 sierpnia 2015 r., II PK 241/14, z 15 września 2015 r., II PK 248/14, z 17 listopada 2016 r., II PK 227/15). W związku z tym, jeżeli przyznane w regulacjach wewnętrznych pracodawcy albo w umowie o pracę świadczenie nazwane „dieta” przekraczało wielokrotnie wysokość diety wynikającej z powszechnie obowiązujących przepisów (według art. 77⁵ § 4 k.p. postanowienia układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę nie mogą ustalać diety za dobę podróży służbowej na obszarze kraju oraz poza granicami kraju w wysokości niższej niż dieta z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju określona dla pracownika, o którym mowa w § 2, co oznacza, że minimalna dieta w okresie objętym pozwem mogła wynosić 23 złote, czyli odpowiednik ok. 5-6 euro – por. § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju, Dz.U. Nr 236, poz. 1990 ze zm.), to część tego świadczenia mogła być potraktowana jako dieta przeznaczona na pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia w czasie podróży, a inna część stanowić pokrycie innych wydatków, w tym kosztów noclegu (choćby w postaci ryczałtu za nocleg, nawet niższego od wynikającego z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r.). Jednak takich ustaleń nie poczyniono w sprawie VIII Pa (...) i nie było możliwości zmiany lub uzupełnienia tych ustaleń w sprawie ze skargi o wznowienie postępowania.

4. Nie są uzasadnione kasacyjne zarzuty naruszenia przepisów postępowania.

Skarżąca zarzuciła naruszenie: art. 412 § 1 k.p.c. w związku z art. 406 k.p.c. w związku z art. 233 k.p.c., art. 227 k.p.c. i art. 217 § 3 k.p.c. przez zaniechanie

przez Sąd Okręgowy rozpoznania sprawy w postępowaniu zainicjowanym skargą o wznowienie postępowania na nowo w granicach określonych podstawami wznowienia, co polegało na: (-) nieuwzględnieniu i nierozważeniu argumentów przedstawionych przez stronę pozwaną w toku postępowania, w szczególności argumentów opartych na uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, na które wskazywała pozwana; (-) nieprzeprowadzeniu żadnego postępowania dowodowego i zaniechaniu wzięcia pod uwagę twierdzeń i wniosków dowodowych pozwanej, zmierzających do merytorycznego rozpoznania sprawy, w szczególności dotyczących braku adekwatności zastosowania przepisów art. 77⁵ § 1, 3, 4 i 5 k.p. oraz przepisów rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.; (-) niewskazaniu przyczyn, dla których Sąd Okręgowy nie uwzględnił twierdzeń i wniosków dowodowych pozwanej; (-) nieprzedstawieniu w uzasadnieniu wyroku przyczyn dokonania określonych ustaleń, a w konsekwencji wydanie orzeczenia na podstawie ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy w postępowaniu przed jego wznowieniem, czego skutkiem było dokonanie nieprawidłowych ustaleń faktycznych, podczas gdy Sąd Okręgowy w postępowaniu zainicjowanym skargą o wznowienie powinien był rozpoznać sprawę na nowo w granicach wznowienia, w tym przeprowadzając niezbędne dowody, oraz dokonać ustaleń faktycznych na podstawie stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy w postępowaniu ze skargi o wznowienie.

Przypomnieć i stanowczo podkreślić należy, że zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie może być w ogóle podstawą skargi kasacyjnej, a to ze względu na jednoznacznie brzmienie art. 398³ § 3 k.p.c., zgodnie z którym podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Dlatego zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., do czego miało dojść w wyniku braku wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, nie ma doniosłości prawnej i nie wymaga osobnych rozważań.

Nieuzasadnione są zarzuty naruszenia art. 412 § 1 k.p.c., art. 406 k.p.c., art. 217 § 3 k.p.c. i art. 227 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że skarga o wznowienie postępowania ma charakter nadzwyczajnego środka prawnego. Przepisy ją wprowadzające, zmierzając do wzruszenia prawomocnego orzeczenia poza tokiem

instancji i zastąpienia wydanego orzeczenia nowym, muszą być wykładane ściśle, a podstawy wskazane przez stronę poddane restrykcyjnej ocenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 2005 r., IV CK 57/05, LEX nr 604050 oraz z 6 czerwca 2012 r., III CZ 38/12, LEX nr 1231323).

Oparcie skargi o wznowienie postępowania na podstawie z art. 401¹ k.p.c. – czyli na stwierdzeniu przez Trybunał Konstytucyjny sprzeczności z Konstytucją przepisów prawa, które stanowiły podstawę wydania wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie – oznacza, że po wznowieniu postępowania rozpoznaniu podlega sprawa na nowo tylko z pominięciem przepisów uznanych za niekonstytucyjne. Rozpoznanie sprawy na nowo nie oznacza natomiast, że sąd po wznowieniu postępowania prowadzi całkiem nowe postępowanie dowodowe, obejmujące okoliczności faktyczne i środki dowodowe, które nie były podnoszone (zgłaszane) w prawomocnie zakończonym postępowaniu. Możliwość przedstawienia nowych okoliczności (faktów) i dowodów dotyczy zupełnie inna podstawa wznowienia, a mianowicie art. 403 § 2 k.p.c., jednak w rozpoznawanej sprawie skargi o wznowienie postępowania nie oparto na tej podstawie.

W orzecznictwie przyjmuje się również, że nie występuje podstawa skargi z art. 403 § 2 k.p.c., jeżeli w poprzednim (prawomocnie zakończonym) postępowaniu istniała obiektywna możliwość powołania się na środki dowodowe, a zaniechanie strony w tym przedmiocie było następstwem nie tylko zaniedbań strony, lecz także błędnej oceny co do potrzeby ich powołania (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 maja 1968 r., I CO 1/68, OSNCP 1969 nr 2, poz. 36; z 10 lutego 1999 r., II CKN 807/98, LEX nr 78214; z 4 marca 2005 r., III CZ 134/04, LEX nr 1511050).

Skoro w rozpoznawanej sprawie podstawą skargi o wznowienie postępowania był tylko art. 401¹ k.p.c., Sąd Okręgowy miał obowiązek zbadać, w jaki sposób wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15, mogło wpłynąć na ocenę zasadności roszczeń powoda. Oceny tej dokonał i jest ona zgodna z przytoczonymi wcześniej przepisami prawa.

Zgodnie z art. 412 § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie zakreśla podstawa wznowienia. Granice tego rozpatrywania wyznaczają przytoczone przez stronę podstawy wznowienia; oznacza to, że sąd nie może brać

pod uwagę z urzędu innych podstaw niż przytoczone przez stronę. Nie było zatem możliwe dokonywanie dalszych ustaleń faktycznych co do okoliczności, które zostały ustalone w prawomocnie zakończonej sprawie, a które nie odnosiły się bezpośrednio do podstawy wznowienia i jej konsekwencji prawnych.

Zgodnie z art. 412 § 2 k.p.c. po ponownym rozpoznaniu sprawy sąd stosownie do okoliczności bądź oddala skargę o wznowienie, bądź uwzględniając ją zmienia zaskarżone orzeczenie albo je uchyla i w razie potrzeby pozew odrzuca lub postępowanie umarza. W razie bezzasadności podstaw wznowienia sąd oddala skargę o wznowienie postępowania. Przyjmuje się, że ma to miejsce, gdy nie istnieją okoliczności stanowiące podstawy wznowienia, także gdy okoliczności uzasadniające podstawę inną niż nieważność postępowania istnieją, ale nie mają wpływu na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia. W szczególności gdy podstawą wznowienia jest wykrycie nowych okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, uwzględnienie skargi o wznowienie jest możliwe jedynie w razie wykazania, że poczynione uprzednio ustalenia są wadliwe (zob. wyrok SN z dnia 10 kwietnia 1973 r., II CR 104/73, OSNC 1974, nr 2, poz. 29). Podobnie w razie orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie, uwzględnienie skargi o wznowienie jest możliwe jedynie wtedy, gdy zostanie wykazane, że poprzednie orzeczenie jest wadliwe ze względu na zastosowanie przez sąd przepisów, które Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodne z Konstytucją. Sąd Okręgowy dokonał takiej oceny i stwierdził, że istniały podstawy prawne do zasądzenia na rzecz powoda ryczałtu za noclegi związane z podróżami służbowymi.

Z tych przyczyn, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 98 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.